

УДК 346.2

DOI 10.33244/2617-4154.3(16).2024.238-246

О. Ю. Минюк,*канд. юрид. наук, доцент**e-mail: tou12@ukr.net***ORCID ID 0009-0001-6277-6328;****Л. О. Федан,***здобувачка вищої освіти**e-mail: lorina200215@gmail.com***ORCID ID 0009-0000-9588-5304;****С. В. Ніколайчук,***здобувачка вищої освіти,**Державний податковий університет**e-mail: Sofia.nikolaichuk@gmail.com***ORCID ID 0009-0007-7224-6914**

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ У ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД

У статті розглядаються перспективи розвитку транснаціональних корпорацій в Україні в післявоєнний період. Визначено та проаналізовано чинники, що впливають на розвиток та діяльність ТНК у повоєнний період. Серед цих чинників є економічна ситуація в країні, законодавчі та нормативні акти, а також політичне та соціальне середовище країни. Визначено, які сектори економіки України будуть найсприятливішими для інвестування та чому. Енергетика, аграрний сектор, інформаційні технології, інфраструктура – визначено, що ці сектори можуть бути привабливими для транснаціональних компаній, оскільки вони мають високий потенціал зростання та розвитку в Україні. Зазначено, що діяльність ТНК зосереджена в основному у сферах виробництва, інформаційних технологій та аграрному секторі. Зроблений висновок, що українському уряду необхідно зосередитись на політиці, яка б була спрямована на використання всіх позитивних можливостей від діяльності ТНК, а також на нейтралізацію негативних наслідків їх діяльності. Також проаналізовано перспективні напрями дії в умовах війни та післявоєнного відновлення економіки країни, розроблені українськими лідерами-компаніями у своїх галузях. Відновлення логістичної інфраструктури, залучення інвестицій, повернення ПДВ експортерам, надання дозволу чоловікам їздити в закордонні бізнес-відрядження, залучення коштів країни-агресора через накладання відповідних санкцій – політика уряду України повинна ґрунтуватися на визначенні національних пріоритетів розвитку, а також спрямована на використання всіх позитивних можливостей від діяльності ТНК. Зроблено висновок, що в післявоєнний

період транснаціональні компанії стали потенційними інвесторами в економіку нашої держави. Вони зацікавлені в частковій економічній переорієнтації та відкритті нових ринків і логістичних маршрутів.

Ключові слова: *транснаціональні корпорації, війна, економіка держави, підприємства, іноземні інвестиції, сектори економіки.*

Постановка проблеми. Повномасштабне вторгнення російської федерації на територію України 24 лютого 2022 року спричинило спад української економіки. Цього року ВВП нашої держави обвалилося на 35 %, а безробіття сягнуло 19 % серед усього працездатного населення. Руйнації зазнали великі промислові підприємства, мільйони українців покинули Україну та виїхали за кордон – усе це ускладнює розуміння перспектив відновлення економіки країни.

Діяльність багатьох транснаціональних корпорацій (далі – ТНК) була призупинена. За даними GlobalData, російсько-українська криза ставить під загрозу прибутки більше ніж 130 транснаціональних компаній, які розташовані в обох країнах. За прогнозами, загальний прибуток від ризиків може становити до 306,5 млрд доларів [1].

Україна не має наміру зупинити економічні реформи, які розпочалися до війни. Навпаки, для того, щоб імплементувати рекомендації Єврокомісії, Україна має їх посилити. Особливо це стосується верховенства права та боротьби з корупцією, які мають вирішальне значення для відновлення країни.

На сьогоднішні у світі налічується приблизно 82 000 ТНК, з яких 80 % розміщено в промислово розвинених країнах і які мають приблизно 810 000 філій у різних країнах на всіх континентах. З огляду на це важливими є питання не тільки ролі транснаціональних корпорацій у світовому господарстві, а й особливостей і перспектив їх функціонування на ринку України.

Тому актуальним є питання пошуку способів та перспектив розвитку ТНК у післявоєнний період для відновлення стабільності економіки держави, сприятливого рівня життя.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Наукову основу дослідження склали праці вчених-юристів та економістів, присвячені перспективам залучення ТНК для відновлення економіки держави, способам розвитку ТНК у післявоєнний період. Серед них можна виділити таких: Д. Дмитренко, С. О. Мащенко, С. А. Алієв, П. В. Мекшун. Вважаємо, що наукове осмислення перспектив розвитку ТНК у післявоєнний період потребує конкретних і всебічних досліджень аналізу та подальших наукових розробок. Такі дослідження мають ґрунтуватися на системному, структурному та технологічному підходах і мають стати підґрунтям для пошуку подальших механізмів розвитку ТНК після війни.

Метою статті є пошук можливих перспектив розвитку ТНК в Україні в післявоєнний період, їх аналіз, враховуючи всі зовнішні та внутрішні чинники. Визначити основні тенденції та напрями розвитку ТНК в економічному просторі держави, в результаті чого сформулювати правильні висновки.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні в Україні діють іноземні ТНК і вітчизняні компанії, які наближаються до рівня світових ТНК. Про перспективи розвитку ТНК сьогодні говорити важко, адже в Україні – війна. Але задуматися та проаналізувати можливі перспективи розвитку вже в післявоєнний період варто. Пандемія 2019 року також призвела до падіння глобальної діяльності ТНК. Продовольча криза, яка спричинена війною, впливає на прибуток компаній. Зменшився попит на деякі види послуг. За останні три роки наш ринок залишили понад тридцять ТНК.

Перспективи розвитку транснаціональних корпорацій у післявоєнний період багатоаспектні і залежать від різних чинників. Основні чинники, які впливають на ці перспективи, охоплюють політичну стабільність, економічне зростання, технологічний прогрес і міжнародну торгівлю. Післявоєнний період часто характеризується зростанням економіки та відновленням інфраструктури в багатьох країнах. Це створює нові можливості для транснаціональних корпорацій у розширенні своєї діяльності на нові ринки й отриманні нових клієнтів.

Україна не є байдужою до процесів інтернаціоналізації та інтеграції національної економіки. Наша країна постійно прагне поліпшити своє економічне становище й усвідомлює, що ТНК є одними з основних важелів ефективного розвитку національної економіки. Україна розширює свої міжнародні економічні зв'язки і з цією метою сприяє розвитку ТНК на своїй території, одночасно створюючи власні компанії, які в майбутньому мають стати транснаціональними. Для цього держава зробила певні кроки. Прийняті закони, які регулюють іноземні інвестиції: «Про зовнішньоекономічну діяльність» [2]; «Про інвестиційну діяльність» [3]; «Про режим іноземного інвестування» [4].

У рамках існуючого правового поля українські компанії перебувають на стадії запуску. Найбільшими українськими компаніями є «УкрАВТО», кондитерська корпорація «Рошен» та компанія «Систем Кепітал Менеджмент». Найприбутковіші українські компанії працюють у металургійному та гірничодобувному секторах. У майбутньому на світовий ринок можуть вийти нові українські транснаціональні компанії: державне підприємство «Укргазвидобування» та «Епіцентр», який планує вийти на ринок Грузії. Технологічні гіганти «Мотор Січ» та «Антонов» також можуть вийти на міжнародні ринки. Хороші перспективи в українських АЗС. Майже 25 українських компаній можуть стати транснаціональними.

Масштабне вторгнення на українську територію негативно вплинуло на нашу економіку. Це і скорочення валового внутрішнього продукту, і зростання безробіття. Важко говорити про перспективи відновлення економіки, коли мільйони українців продовжують емігрувати. Зруйновані великі промислові підприємства. Для того щоб покращити економіку України, уряд розробив десятирічний план. Згідно з цим планом відновлення економіки відбудуватиметься у три етапи:

1. Стійкість. Відновлення об'єктів критичної інфраструктури (ремонт будівель, котельень, мереж, бізнесу).
2. Відновлення (2023–2025 рр.). Відбудова об'єктів соціальної сфери, будівництво нового житла.
3. Модернізація (2026–2032 рр.). Заходи для вступу України в ЄС [5].

Беззаперечно, якщо після війни в Україні буде встановлено мирний режим і економіка країни почне відновлюватися, то зміниться підхід транснаціональних корпорацій в Україні. Однією з можливих перспектив зростання є збільшення інвестицій транснаціональних компаній в Україну. Хоча війна зменшила інвестиції в країну, відновлення миру має підвищити інтерес міжнародних компаній до українського ринку. Як наслідок, конкуренція на ринку зросте, що сприятиме зростанню української економіки.

«Дорожні карти» розвитку діяльності транснаціональних компаній в Україні можна поділити на поточні та перспективні. Відповідно до цієї класифікації, поточна дорожня карта стосується безпосереднього розвитку діяльності транснаціональних компаній в Україні, тоді як майбутня дорожня карта визначає довгострокове бачення діяльності ТНК в Україні.

Поточні напрями розвитку охоплюють:

1) нормативно-правове забезпечення діяльності транснаціональних корпорацій в Україні, зокрема через розширення сфери державного регулювання інвестиційної діяльності;

2) використання досвіду діяльності транснаціональних корпорацій в Україні для налагодження й розвитку ефективного внутрішнього партнерства та зовнішніх зв'язків для здійснення активної інвестиційної діяльності суб'єктами господарювання різних форм власності та господарювання з метою розширення національного виробництва і ринкової інфраструктури;

3) адекватність обліку й звітності транснаціональних корпорацій та українських компаній, використання українськими суб'єктами господарювання міжнародних методик фінансового аналізу.

Серед перспективних напрямів можна виділити такі:

1) системна інтеграція України в міжнародні економічні та політичні відносини. З огляду на різні форми цієї інтеграції, процеси залучення іноземного капіталу та діяльність транснаціональних компаній в Україні відіграють важливу роль економічних і зовнішньополітичних чинників. У зв'язку з цим необхідно як використовувати переваги сильних позицій країни у світі, так і виконувати вимоги певних інтеграційних процесів;

2) ефективність економічних реформ на мікроекономічному рівні та загальне покращення економічного середовища в країні. Збільшення участі наукомістких секторів з використанням екологічно чистих технологій, легкої та харчової промисловості, переробної промисловості, сільського господарства, сфери послуг тощо;

3) створення сильних національних інституцій, здатних конкурувати з транснаціональними компаніями [6].

Після війни очікується, що транснаціональні корпорації будуть зацікавлені в інвестуванні в такі сектори економіки:

- Енергетика. Транснаціональні корпорації могли б інвестувати в будівництво нових електростанцій, що виробляють «зелену» енергію, виробництво технологій та обладнання для зеленої енергетики, розвиток мереж передачі електроенергії.

- Інфраструктура. Україна потребує значних інвестицій у розвиток транспортної інфраструктури, такої як дороги, залізниці, морські та річкові порти, пристані, аеропорти тощо. Транснаціональні компанії можуть інвестувати в будівництво й обслуговування доріг, модернізацію залізничної та морської транспортної інфраструктури, розвиток логістичних центрів і транспортних мереж.

- Інформаційні технології. Україна має значний потенціал у сфері інформаційних технологій, охоплюючи розробку програмного забезпечення та ІТ-послуги. Транснаціональні компанії можуть інвестувати в розробку та виробництво програмного забезпечення, інформаційну безпеку, телекомунікаційні послуги тощо. Україна має значний потенціал для інвестицій в інформаційні технології, охоплюючи інформаційно-технологічні послуги, а саме ІТ-інфраструктуру та обробку даних.

- Аграрний сектор. Україна є одним з найбільших виробників сільськогосподарської продукції в Європі, тому міжнародні компанії можуть бути зацікавлені в інвестуванні в галузі збирання, перероблення та зберігання сільськогосподарської продукції. Крім того, Україна має значні ресурси для виробництва та зберігання сільськогосподарської продукції. Мінеральні ресурси, такі як залізна руда, вугілля та природний газ, можуть становити інтерес для міжнародних компаній важкої промисловості.

Ці сектори можуть бути привабливими для транснаціональних компаній, оскільки вони мають високий потенціал зростання та розвитку в Україні. Вподобання транснаціональних компаній в Україні також можуть змінитися. Наприклад, може зрости акцент на соціально-відповідальній практиці, сприянні розвитку малих і середніх підприємств, зміні підходів до захисту довкілля та збереження природних ресурсів. Можливі зміни в законодавстві та регулюванні бізнес-діяльності можуть вплинути на стратегії міжнародних компаній в Україні. Наприклад, можуть змінитися більш жорсткі вимоги до дотримання прав людини, прозорості та корпоративної соціальної відповідальності.

У відновленні та майбутньому України значну роль буде відігравати приватний бізнес, який дає робочі місця мільйонам людей і тримає цілі галузі. У серпні 2022 року було проведено опитування підприємств великого бізнесу щодо заходів для відродження економіки України. В опитуванні [6] взяли участь керівники 20 українських компаній, що є лідерами у своїй галузі, серед яких: групи компаній «ДТЕК» та «Метінвест», «АрселорМіттал Кривий Ріг», авіаперевізник «SkyUp», «ЕРАМ», холдинг «UFuture», «Райффайзен банк» та інвестиційна компанія «Concorde Capital». Вони запропонували перспективні напрями дій в умовах війни та післявоєнного відновлення економіки країни, а саме:

1. Відновлення логістичної інфраструктури. Українські виробники хочуть покращити свій ланцюжок поставок, який зупинився після блокади українських портів. Українські порти заблоковані. Чорноморські порти є основними місцями, де продаються продукти або товари. Сьогодні ці порти або заблоковані, або окуповані росією. Вирішити проблему та експортувати продукцію допоможе розвиток експорту та вивезення продукції залізницею до найближчих польських портів. Зокрема, розглядається можливість збільшення пропускнуої спроможності залізниці та запровадження

європейської колії. Залізничні перевезення через західні прикордонні переходи повинні бути збільшені до наступного рівня – понад 3 000 вагонів на добу (нині 1 900 вагонів). Це також збільшить можливості перевалки в мілководних портів України.

2. Залучення інвестицій. Для відновлення економіки в Україні потрібні інвестиції від іноземних приватних компаній, банків та кредитних агентств. Для цього інвесторам потрібні державні гарантії від ЄС, США та інших країн Великої двадцятки. Це гарантує повернення інвестицій, якщо їх знищить війна. Статус кандидата в члени ЄС дає можливість Україні отримувати доступ до програм фінансування й розвитку.

3. Повертати ПДВ експортерам. Бізнес чекає на повне оцінене відновлення повернення ПДВ, яке уряд призупинив у березні 2022 року. Експортери критично залежать від своєчасного відшкодування ПДВ, яке вони сплачують під час купівлі сировини та послуг. Це дасть змогу відновлювати експорт і нарощувати виробництво.

4. Дозволити чоловікам їздити в закордонні бізнес-відрядження. Експорт українських IT-послуг за січень-травень 2022 р. зріс із 37 до 46 % у структурі всіх експортних послуг. Для того щоб зберегти досягнуті показники, підприємствам важливо бути на зв'язку з міжнародними замовниками та мати фізичні зустрічі з ними для розширення поточних проектів і залучення нових за рахунок тимчасових відряджень для проведення перемовин за кордоном.

5. «Вибивати» гроші з росії. Для відновлення постраждалого внаслідок війни бізнесу потрібна пряма фінансова допомога чи надання пільг, що відбувається чийось коштом. Найкращим варіантом є залучення коштів країни-агресора через накладання відповідних санкцій.

Загалом зміни в діяльності ТНК в Україні після війни залежать від ряду чинників, серед яких економічна ситуація в країні, законодавчі та нормативні акти, а також політичне і соціальне середовище. У післявоєнний період транснаціональні компанії стали потенційними інвесторами в українську економіку. Вони зацікавлені в частковій економічній переорієнтації та відкритті нових ринків і логістичних маршрутів. Залучення іноземних транснаціональних корпорацій в Україну й відкриття внутрішніх ринків покращило б ситуацію з безробіттям і стимулювало б розвиток та використання нових технологій.

Політика уряду України повинна бути спрямована на використання всіх позитивних можливостей від діяльності ТНК, а також на нейтралізацію негативних наслідків їх діяльності та повинна ґрунтуватися на визначенні національних пріоритетів розвитку, а отже, не бути спрямованою на надання податкових пільг або накладати обмеження на операції [7].

Висновки. Отже, післявоєнний період часто характеризується зростанням економіки та відновленням інфраструктури в багатьох країнах. Це створює нові можливості для транснаціональних корпорацій у розширенні своєї діяльності на нові ринки й отриманні нових клієнтів. Технологічний прогрес, зокрема розвиток інформаційних технологій, також відкриває нові горизонти для транснаціональних корпорацій. Це дає змогу покращити ефективність управління, спілкування та взаємодії з клієнтами. Міжнародна торгівля й відкритість ринків також є важливим чинником для

розвитку транснаціональних корпорацій. Укладання угод про вільну торгівлю та зниження торговельних бар'єрів сприяють збільшенню міжнародної торгівлі й забезпечують більше можливостей для експансії підприємств. Проте для розвитку транснаціональних корпорацій також важлива політика країн. Інвестиційний клімат, законодавство про бізнес, звернення до корупції та стабільність правил гри можуть вплинути на привабливість країни для іноземних інвесторів. Перспективи розвитку транснаціональних корпорацій у післявоєнний період залежать від економічних, політичних і технологічних чинників, а також від міжнародної торгівлі та відкритості ринків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Prolonged Russia-Ukraine conflict could disrupt several multinational companies' growth prospects, says globaldata. URL : <https://www.hellenicshippingnews.com/prolonged-russia-ukraine-conflict-could-disrupt-several-multinational-companies-growth-prospects-says-globaldata/> (дата звернення: 23.03.2024).

2. Про зовнішньоекономічну діяльність : Закон України від 16 квітня 1991 року № 959-XII. Редакція від 04.03.2023. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text> (дата звернення: 23.03.2024).

3. Про інвестиційну діяльність : Закон України від 18 вересня 1991 року № 1560-XII. Редакція від 10.10.2022. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text> (дата звернення: 27.03.2024).

4. Про режим іноземного інвестування : Закон України від 19 березня 1996 року № 93/96-ВР. Редакція від 17.08.2022. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 27.03.2024).

5. Сотні мільярдів доларів та конкретні ідеї: Україна представила 10-річний план відновлення / Новини України. 24 канал. URL : https://24tv.ua/ukrayina-predstavila-10-richniy-plan-vidnovlennya-pislya-viyni_n2073629 (дата звернення: 27.03.2024).

6. Чорна Н. В., Шнайдер І. М. Стан та перспективи розвитку транснаціональних корпорацій. 2010. URL : https://www.rusnauka.com/17_AND_2010/Economics/68207.doc.htm (дата звернення: 27.03.2024).

7. Дмитренко Д. Рятувати логістику, випускати за кордон і залучати інвестиції Заходу. Великий бізнес розповів, що треба для відродження України URL : <https://biz.liga.net/ua/all/all/article/ukraina-mojet-stat-evropeyskim-tigrom-10-sovetov-biznesa-kak-postroit-stranu-mechty> (дата звернення: 27.03.2024).

8. Мащенко С. О., Алієв С. А. Проблеми та перспективи діяльності ТНК на території України. *Економічний простір*. 2018. № 136. URL : <http://economicspace.pgasa.dp.ua/article/view/151780> (дата звернення: 27.03.2024).

9. Мекшун П. В. Позитивні риси та загрози транснаціоналізації економіки України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2013. № 10. С. 84–88. URL : http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/ipd_2013_10_22.pdf (дата звернення: 27.03.2024).

Минюк О. Ю., Федан Л. О., Ніколайчук С. В. Перспективи розвитку транснаціональних корпорацій у післявоєнний період

REFERENCES

1. Prolonged Russia-Ukraine conflict could disrupt several multinational companies' growth prospects, says globaldata. URL : <https://www.hellenicshippingnews.com/prolonged-russia-ukraine-conflict-could-disrupt-several-multinational-companies-growth-prospects-says-globaldata/> (date of application: March 23, 2024).
2. On foreign economic activity : Law of Ukraine dated April 16, 1991 No. 959-XII. Edited as of March 4, 2023. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text> (date of application: March 23, 2024).
3. On investment activity : Law of Ukraine dated September 18, 1991 No. 1560-XI. Edited on October 10, 2022. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text> (date of application: March 27, 2024).
4. On the foreign investment regime : Law of Ukraine dated March 19, 1996 No. 93/96-VR. Edited on August 17, 2022. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93/96-%D0%B2%D1%80#Text> (date of application: March 27, 2024).
5. Hundreds of billions of dollars and concrete ideas: Ukraine presented a 10-year recovery plan. Ukraine news / Channel 24. URL : https://24tv.ua/ukrayina-predstavila-10-richniy-plan-vidnovlennya-pislya-viyni_n2073629 (date of application: 03/27/2024).
6. Chorna N. V., Schneider I. M. The state and prospects of the development of transnational corporations. 2010. URL : https://www.rusnauka.com/17_AND_2010/Economics/68207.doc.htm (access date: 03/27/2024).
7. Dmytrenko D. Save logistics, export abroad and attract Western investment. Big business told what is needed for the revival of Ukraine URL : <https://biz.liga.net/ua/all/all/article/ukraina-mojet-stat-evropeyskim-tigrom-10-sovetov-biznesa-kak-postroit-stranumechty> (date of application: 03/27/2024).
8. Mashchenko S. O., Aliev S. A. Problems and prospects of TNC activity on the territory of Ukraine. *Economic space*. No. 136. 2018. URL : <http://economicspace.pgasa.dp.ua/article/view/151780> (access date: 03/27/2024).
9. Mekshun P. V. Positive features and threats of transnationalization of the economy of Ukraine. *Investments: practice and experience*. 2013. No. 10. P. 84–88. URL : http://irbisnbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/ipd_2013_10_22.pdf (access date: 27.03.2024).

O. Yu. Myniuk, L. O. Fedan, S. V. Nikolaichuk. PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF TRANSNATIONAL CORPORATIONS IN THE POST-WAR PERIOD

The article examines the prospects for the development of transnational corporations in Ukraine in the post-war period. It identifies and analyses the factors influencing the development and activities of TNCs in the post-war period. These factors include the economic situation in the country, legislative and regulatory acts, as well as the political and social environment of the country. The article identifies which sectors of the Ukrainian

economy will be the most favourable for investment and why. Energy, agriculture, information technology, infrastructure – it is determined that these sectors may be attractive to multinational companies, as they have high growth and development potential in Ukraine. It is noted that the activities of TNCs are concentrated mainly in the areas of manufacturing, information technology and agriculture. It is concluded that the Ukrainian government should focus on a policy aimed at using all the positive opportunities from the activities of TNCs, as well as at neutralising the negative consequences of their activities. The article also analyses promising areas of action in the context of the war and post-war economic recovery, developed by Ukrainian business leaders in their respective industries. Restoring logistics infrastructure, attracting investment, refunding VAT to exporters, allowing men to travel abroad on business trips, attracting funds from the aggressor country by imposing appropriate sanctions – the policy of the Ukrainian government should be based on the definition of national development priorities and should also be aimed at using all the positive opportunities from the activities of TNCs. It is concluded that in the post-war period, transnational companies have become potential investors in the economy of our country. They are interested in partial economic reorientation and opening new markets and logistics routes.

Keywords: *transnational corporations, war, national economy, enterprises, foreign investment, sectors of the economy.*

Стаття надійшла до редколегії 24 липня 2024 року